

umieszcza treść dokumentów zarówno w kontekście teologii katolickiej, jak i anglikańskiej. Dzięki teologicznym komentarzom jaśniejsze stają się trudności, na jakie napotykają uczestnicy dialogu w poszukiwaniu wspólnych, możliwych do zaakceptowania sformułowań, a z drugiej strony teologiczne interpretacje pokazują, że niektóre różnice między Kościołami są właściwie tylko pozorne, a ich zaistnienie było często konsekwencją braku dostatecznego fundamentu teologicznego.

3. Godnym uwagi osiągnięciem rozprawy jest podjęcie problemu autorytetu hierarchicznego w Kościele, a zwłaszcza posługi Piotrowej Biskupa Rzymu. Jest to bodaj najbardziej kontrowersyjny przedmiot w dialogu ekumenicznym. W sposób bardzo wyważony ks. Kantyka ukazał efekty dyskusji katolicko-metodystycznej w tej kwestii. Są one istotne nie tylko ze względu na sam dialog katolicko-metodystyczny, ale także mogą stanowić pomoc w pozostałych dialogach. Pewne bardzo konstruktywne rozwiązania, proponowane w dialogu katolicko-metodystycznym, mogą posłużyć za podstawę w rozmowach ekumenicznych prowadzonych między różnymi Kościołami i Wspólnotami kościelnymi.

Wyszczególnione wyżej kwestie to tylko najbardziej podstawowe osiągnięcia rozprawy. Wystarczają jednak, by pod względem merytorycznym ocenić ją bardzo pozytywnie. Przede wszystkim jednak rozprawa ta jest ważnym, a na gruncie polskim jedynym komentarzem do toczącego się aktualnie dialogu katolicko-metodystycznego. Powinna zainteresować wykładowców ekumenizmu, studentów fakultetów teologicznych i seminariów duchownych i wszystkich tych, dla których ważna jest sprawa pojednania chrześcijan.

KS. PRZEMYSŁAW KANTYKA
Instytut Ekumeniczny KUL

W TROSCE O APOSTOLSKĄ WIARĘ

Rajmund Porada. *Ekumeniczne rozumienie sukcesji apostołskiej. Studium dokumentów dialogów doktrynalnych*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2008 ss. 516. ISBN 978-83-60244-93-7.

Od ogłoszenia Dekretu o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II upłynęło już niemal 45 lat. W epoce posoborowej nastąpił gwałtowny rozwój dialogów ekumenicznych z udziałem Kościoła rzymskokatolickiego. Dokonała się ogromna praca nad zbliżeniem doktrynalnym, a dokumenty dialogów stały się nowym rodzajem *loci theo-*

logici. Wciąż jednak niewielu jest w Polsce specjalistów, którzy byliby w stanie skutecznie dokonywać recepcji osiągnięć dialogów dla rodzimej i światowej myśli teologicznej. Ks. Rajmund Porada należy od wielu lat do wąskiego grona teologów, których badania naukowe i publikacje uprzystępniają szeroko pojętej teologii to, co elitarne grona komisji teologicznych zamykają w hermetycznych tekstach ekumenicznych uzgodnień.

Aby dialogi międzykościelne mogły przynieść rzeczywiste korzyści ekumeniczne, konieczna jest recepcja ich owoców w łonie szerokich społeczności wierzących z zaangażowanych w dialog Kościołów. Dialogi bez recepcji pozostają jedynie martwą literą. Ostatecznym przecież celem dialogów jest wzajemne zbliżenie i zjednoczenie Kościołów. Dlatego podejmowanie studiów i pracy nad recepcją owoców dialogów międzykonfesyjnych jest równie ważne, jak same dialogi. Zarówno w swoich wcześniejszych publikacjach, jak i w omawianym studium ks. Porada podejmuje się trudu recepcji wyników dialogów ekumenicznych dla współczesnej teologii. Porusza w nim zasadniczy dla perspektywy jedności chrześcijaństwa problem rozumienia sukcesji apostołskiej. Od określenia posiadania przez daną Wspólnotę eklezjalną sukcesji apostołskiej zależy bowiem określenie samej apostołskości tejże Wspólnoty. Innymi słowy, jest to postawienie pytania o najgłębszą tożsamość kościelną: czy ta konkretna Wspólnota jest czy nie jest kontynuacją Kościoła czasów apostołskich? To dalej poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, co warunkuje apostołskość danej grupy chrześcijan? Jak ustalić kryteria do bezbłędnego rozpoznawania apostołskości lub jej braku? Na ile sukcesja apostołska stanowi o apostołskości Kościoła? To kwestie natury fundamentalnej, z którymi mierzy się opolski teolog. Dodać przy tym wypada, że ks. Porada podejmuje się opracowania zupełnie niezbadanego jeszcze terenu. Jak zaznacza, „w literaturze światowej i polskiej brak opracowania, które dokonałoby całościowej analizy stanu dialogu na temat sukcesji apostołskiej” (s. 18). Warto więc przyjrzeć się bliżej i z uwagą temu pionierskiemu dziełu.

Rozmiary przedsięwzięcia, z jakim zmierzył się w swoim opracowaniu, muszą budzić respekt. Każdy, kto kiedykolwiek miał do czynienia ze żmudnym śledzeniem jakiegoś problemu w dokumentach publikowanych na przestrzeni wielu lat przez rozmaite komisje ds. dialogu dwu- czy wielostronnego, wie doskonale, jak iście benedyktyńska to praca. Jeśli więc Rajmund Porada formalnie jest księdzem diecezjalnym, to duchowo na pewno synem św. Benedykta! Prześwietlił okiem badacza osiem wielkich dialogów dwustronnych i jeden wielostronny, toczony w komisji „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów (s. 21). Łącznie bazę źródłową jego dysertacji stanowią 42 dokumenty dialogów dwustronnych, 5 dokumentów „Wiary i Ustroju” oraz 2 inne dokumenty ekumeniczne (*Bibliografia. 1. Źródła* – s. 457-463). Sięgał również do dokumentów (lub zbiorów dokumentów) konfesyjnych: 4 rzymskokatolickich, 10 ewangelickich i 3 anglikańskich (*Bibliografia. 2. Dokumenty Kościołów* – s. 464-465). Nie mniej imponująco wygląda zgromadzona przez ks. Poradę wielojęzyczna bibliografia opracowań, komentarzy i literatury pomocniczej. Znajdujemy w

niej szereg tytułów polskojęzycznych, niemieckojęzycznych, angielskojęzycznych, francuskojęzycznych i włoskojęzycznych (*Bibliografia. 3. Komentarze i opracowania* – s. 465-474; 4. *Literatura pomocnicza* – s. 474-492). Opanowanie tak szerokiego spektrum bibliografii głównych języków kongresowych pozwala twierdzić, że Autor uprzystępnia czytelnikowi światowe osiągnięcia refleksji teologicznej w badanym obszarze.

Problem badawczy rozprawy został trafnie wybrany i poprawnie postawiony. Zawarty jest on w pytaniu: „Czy i w jakim stopniu dokonana się już zmiana rozumienia sukcesji apostoelskiej w dialogu ekumenicznym i jak w związku z tym rysują się dalsze perspektywy dla przezwyciężenia ewentualnych kontrowersji w tym zakresie, aby możliwe stało się wzajemne uznanie posługiwać?” (s. 18). Problem badawczy jest niemalże tożsamy z celem pracy, zdefiniowanym przez Autora jako „ukazanie dokonującej się na forum dialogu ekumenicznego rzeczywistej ewolucji stanowisk różnych Kościołów w kwestii sukcesji apostoelskiej” (s. 19). Zdiagnozowaniu ewolucji rozumienia sukcesji apostoelskiej w dialogach służyć ma zaplanowane przez Autora instrumentarium pytań szczegółowych: „Czym jest urząd kościelny? Jak kształtuje się konfesyjna doktryna w zakresie rozumienia sukcesji apostoelskiej? Jak rozumie się w poszczególnych Kościołach apostoelskość? Jakie narzędzia służą jej aktualizacji? Jakie są warunki zachowania łączności z apostołami i kontynuowania ich misji w Kościele? W jakiej relacji pozostaje on do urzędu apostołów? W jakim sensie można mówić o sukcesji apostoelskiej w Kościele? Co w tej materii już zdołano wyjaśnić w dialogach ekumenicznych? Co nadal pozostaje kontrowersyjne i wymaga dalszych rozmów? Czy podejmuje się próby wyraźnego określenia sposobów przezwyciężenia istniejących trudności i kontrowersji? W jaki sposób można doprowadzić do ostatecznego pojednania posługiwać kościelnych? Co w tej materii wnosi refleksja teologiczna podejmowana przez przedstawicieli poszczególnych konfesji? (s. 18-19). Dobrze przygotowanie narzędzia badawczego ma niebagatelne znaczenie. Jego właściwe i konsekwentne zastosowanie gwarantuje poprawność i pewność uzyskanych wyników badań.

Tak zakreślony problem badawczy pracy i jej cel wyznaczają zakres i rodzaj zastosowanych metod. Na instrumentarium metodologiczne rozprawy składają się metody: opisowa, krytycznej analizy tekstu, historyczna, porównawcza i ekumeniczna (s. 30-31). Użycia takich właśnie metod domaga się zarówno cel badawczy, jak i same źródła stanowiące dokumenty dialogu. Przy tym podkreślić należy umiejętne posługiwanie się nimi przez Autora. Trzeba przyznać, że samodzielne konstruowanie i umiejętne posługiwanie się instrumentarium badawczym jest mocną stroną rozprawy ks. Porady.

Struktura pracy została oparta na czterech rozdziałach, poprzedzonych *Wykazem skrótów* (s. 5-10) oraz *Wstępem* (s. 11-33) i zwieńczonych *Zakończeniem* (s. 453-456), *Bibliografią* (s. 457-492), streszczeniem w języku angielskim: *Summary* (s. 493-498), streszczeniem w języku niemieckim: *Zusammenfassung* (s. 499-504),

(s. 231-242), spisem treści w języku angielskim: *Table of contents* (s. 505-508), spisem treści w języku niemieckim: *Inhaltsverzeichnis* (s. 509-512) oraz *Spisem treści* w języku polskim (s. 513-516).

W rozdziale pierwszym Autor zaprezentował konfesyjne uwarunkowania rozumienia i samo rozumienie sukcesji apostołskiej w czterech wybranych głównych nurtach teologicznych: rzymskokatolickim, reformacyjnym, anglikańskim i prawosławnym. Ukazał odmienne ujęcia eklezjologiczne w różnych wyznaniach i na tym tle wyjaśnił zasadnicze różnice w podejściu do problematyki sukcesji apostołskiej. Uczynił to na bazie historycznych i współczesnych dokumentów doktrynalnych poszczególnych Kościołów oraz współczesnych opracowań zagadnienia sukcesji apostołskiej.

W rozdziale drugim badacz z Opola dokonał zestawienia dialogów między wybranymi wyznaniem pod kątem dotychczas wypracowanych uzgodnień. Uwzględnił też dialog toczący się w komisji „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów. Przeglądu osiągnięć dialogów dokonał w czterech głównych aspektach. Pierwszy skupia się na relacji między apostołatem, urzędem apostołskim a urzędem kościelnym. Drugi prezentuje konsensus w sprawie nadrzędnego charakteru sukcesji apostołskiej. W trzecim Autor omawia znaki oraz instrumenty apostołskości, wskazujące na zachowanie historycznej sukcesji apostołskiego życia, świadectwa i kultu w poszczególnych wspólnotach wyznaniowych. Czwarty dotyczy znaczenia szczególnej roli urzędowej sukcesji dla zachowania apostołskości Kościoła.

W rozdziale trzecim ks. Porada poddaje analizie kontrowersje w nauce o sukcesji apostołskiej. Są nimi: rola urzędu biskupa w służbie apostołskości Kościoła, zróżnicowanie w obrębie struktury urzędu kościelnego z uwzględnieniem najwyższej jego formy – episkopatu, a także samej treści urzędu pasterskiej troski i nadzoru: *episkopé*.

W rozdziale czwartym opolski teolog zbiera owoce wcześniejszych żmudnych analiz i dociekań, aby przedstawić kierunki i perspektywy ekumenicznego porozumienia w kwestii sukcesji apostołskiej, zmierzające do wzajemnego pojednania (czytaj: uznania za ważne i prawidłowe) posługiwań kościelnych. Uwagę przyciąga tu zwłaszcza sformułowanie postulatu bardziej eklezjalnej weryfikacji sukcesji apostołskiej i rozpatrywania jej w ramach odnowionego rozumienia sakramentalności Kościoła. Przedstawiona też została w tym miejscu koncepcja tzw. zróżnicowanego uczestnictwa w sukcesji apostołskiej oraz konsekwencje pneumatologicznego ujmowania eklezjologii dla urzeczywistniania sukcesji apostołskiej. Rozdział wieńczy omówienie postulatu ujmowania sukcesji apostołskiej w perspektywie eschatologicznej.

Od strony formalnej recenzowana rozprawa nie budzi zastrzeżeń. Niewątpliwie mocną jej stroną jest zdolność Autora do syntetycznego ujmowania analizowanych treści. Poprawna jest budowa przypisów, w których widać konsekwencję w stosowaniu przyjętych reguł. Od strony edytorskiej praca przygotowana jest starannie. Klawrowny i poprawny jest również układ bibliografii oraz sposób dokonywania zapisu bibliograficznego. Wstęp i zakończenie pracy zawierają wszystkie niezbędne elementy. Wyczerpująco opracowany wstęp dobrze wprowadza w problematykę pracy, za-

kończenie zaś podaje poprawnie wyciągnięte wnioski z przeprowadzonych badań. Cenne są również zamieszczone w pracy wprowadzenia w treść poszczególnych rozdziałów, jak i podsumowania poszczególnych paragrafów w rozdziałach drugim i trzecim. Język pracy jest poprawny i zrozumiały, choć zdarzają się drobne potknięcia. W układzie materiału widać logiczną kolejność wynikania informacji, co świadczy o tym, że Autor poradził sobie dobrze z materiałem, w oparciu o który komponował pracę. Inną zaletą jest wykorzystanie w pracy szerokiej bazy źródłowej.

Od strony merytorycznej uderza sprawność Autora w opanowaniu ogromnej ilości materiału źródłowego. Przeprowadzane analizy prawidłowo zmierzają do wyciągnięcia wniosków, które Autor formułuje precyzyjnie, choć niekiedy z lekkim dystansem. Wykorzystuje osiągnięcia wcześniejszych badaczy poszczególnych zagadnień i na bazie ich analiz i komentarzy przedstawia spójną wizję zakreślonego tematu. W rezultacie otrzymaliśmy rzetelne oraz interesujące, a także nowatorskie i niezwykle potrzebne opracowanie bardzo ekumenicznie ważkiego i jednocześnie drażliwego zagadnienia sukcesji apostołskiej.

Zazwyczaj w recenzji wskazuje się też – po wymienieniu licznych zasług Autora – na mniejsze lub większe uchybienia omawianego dzieła. Darmo jednak szukać w dziele ks. Porady poważnych błędów czy nawet większych uchybień. Można by wyrazić żal, że wśród wielkich dialogów ekumenicznych, zakwalifikowanych przez Autora do opracowania, nie znalazł się dialog rzymskokatolicko-metodystyczny. Licznie metodystów na świecie jest mniej więcej tyle samo co chrześcijan reformowanych, luteran czy anglikanów. Ich struktura eklezjalna wyłoniona została, co prawda, z anglikanizmu, jest jednak od niego zasadniczo różna. Sięgnięcie do tego dialogu mogłoby być tym bardziej interesujące, że oferuje on wgląd w jeszcze jeden ważny typ sukcesji apostołskiej modelu prezbiterialnego. Może częściowo przynajmniej da się w tym niedostatku usprawiedliwić Autora, albowiem na polskim rynku teologicznym ukazało się opracowanie eklezjologii dialogu katolicko-metodystycznego, zawierające omówienie apostołskości Kościoła i sukcesji apostołskiej (zob. P. K a n t y k a. *Ku wspólnemu rozumieniu Kościoła. Eklezjologia dialogu katolicko-metodystycznego*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2008).

Rozważaniom na temat sukcesji apostołskiej w ujęciu luteranckim dobrze przysłużyłoby się sięgnięcie do myśli luteranckiego teologa Friedricha Heilera, choćby w omówieniu dokonanym przez Stanisława Józefa Kozę w dziele *Ewangelijna katolickość. Zarys porównawczej eklezjologii Friedricha Heilera* (Lublin: RW KUL 1987). Heiler szczególnie mocno obawiał się „zacieśnienia pełnej treści [sukcesji apostołskiej] i sprowadzenia [jej] tylko do wyrazu instytucjonalno-jurydycznego i mechanicznego. [...] Apostolska sukcesja ma być bowiem poręką, że eklezjalne posługiwanie nie jest pochodzenia ludzkiego, lecz boskiego” (tamże s. 257). Ani jednak Heilera, ani tym bardziej ks. Kozy w bibliografii nie znajdziemy.

Autor unika także wyjaśnienia dwóch ważnych zagadnień, które jednak w kontekście rozumienia sukcesji apostołskiej należałoby postawić. Pierwszą jest pytanie o ro-

zumienie sukcesji apostołskiej w luterzańskim Kościele Szwecji i niektórych innych Kościołach skandynawskich. Od czasów reformacji strzegą one znaku apostołskości w formie historycznej sukcesji episkopalnej. Należałoby zatem przebadać, w jakiej relacji pozostaje ten fakt do kwestii zachowania sukcesji apostołskiej, uważanej za kluczowy problem w relacjach międzykościelnych?

Drugim pominiętym pytaniem jest kwestia ekumenicznych implikacji święceń biskupich kobiet, dokonywanych obecnie we wszystkich omawianych w rozprawie ks. Porady wspólnotach poreformacyjnych. W poważnej debacie teologicznej nie jesteśmy w stanie uniknąć pytania, jak dalece jednostronne decyzje podjęte przez te Kościoły wpływają na możliwość pojednania w sprawie posługiwań kościelnych, co jest rzeczą kluczową dla dialogu o sukcesji apostołskiej. Jeśli – zgodnie z narracją dokumentów dialogu, zwłaszcza z udziałem Kościołów wyrosłych z reformacji, Kościoła anglikańskiego oraz Kościoła rzymskokatolickiego – mówi się o sukcesji apostołskiej całego Kościoła, realizującej się zwłaszcza w zachowaniu ciągłości nauczania i świadectwa Ewangelii, to jakie przesłanki sprawiają po stronie katolickiej brak akceptacji dla ordynacji kobiet jako niemożliwej do pogodzenia z zasadą sukcesji apostołskiej?

Zarysowane „niedopełnienia” nie wpływają w żaden sposób na zasadniczo pozytywną ocenę całości rozprawy. Teologia polska otrzymała rzetelne opracowanie trudnego tematu sukcesji apostołskiej. Autor dokonał porządnej analizy stanu głównych dialogów w tej kwestii. Syntetyczne omówienie konfesyjnych teologii sukcesji apostołskiej (w rozdziale pierwszym), a następnie ogrom pracy skatalogowania zbieżności i rozbieżności w rozumieniu poszczególnych składowych sukcesji apostołskiej (rozdziały drugi i trzeci), poprzedza najbardziej oryginalna część rozprawy, jaką jest przedstawienie możliwych rozwiązań kwestii spornych i wytyczenie perspektyw porozumienia (rozdział czwarty). Choć cała rozprawa jest bardzo wartościowa, to ten ostatni rozdział stanowi prawdziwą „perłę w koronie” dokonań Autora. Ujawnił w nim nie tylko dobre przygotowanie warsztatowe, nie tylko sumiennosc w prowadzeniu badań, lecz pokazał rzecz nie przez wszystkich posiadaną: intuicję teologiczną. Zdolność do patrzenia daleko poza literalne zapisy, wytyczanie nowych ścieżek, proponowanie nowatorskich ujęć – to dopiero prawdziwa *ars theologiae*! I za to ostatnie, a nie tylko za ilość włożonej pracy jestem w stanie przyznać ks. Poradzie najwyższe pochwały.